

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Давыдова С.В.

Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого

В статье рассматривается профессиональная подготовка учителя изобразительного искусства как процесс формирования его профессиональной компетентности. Проводится теоретический анализ проблемы формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства. Характеризуются компоненты профессионально-педагогической компетентности учителя изобразительного искусства. Разработка теории и практики формирования профессиональной компетентности будущего учителя базируется на философском и психолого-педагогическом анализе концептуальных подходов, на выявлении основных понятий, условий, исходных предпосылок решения данной проблемы. Автор статьи анализирует различные точки зрения на определение понятия «профессиональная компетентность учителя» с позиций системного, личностно-ориентированного и компетентностного подходов и определяет данное понятие как совокупность необходимых психолого-педагогических, предметных и методических знаний и умений, а также готовность к их практическому применению. Теоретически обосновывается необходимость дополнительных исследований в области формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетенция, готовность к педагогической деятельности, профессионализм, будущий учитель изобразительного искусства.

Постановка проблемы. В последние десятилетия возникло новое направление в теории педагогического образования – компетентностный подход, в соответствии с которым содержание педагогического образования должно находить реализацию в профессиональной деятельности. Современное развивающееся общество предъявляет повышенные требования к личности учителя, в том числе учителя изобразительного искусства, его профессиональной компетентности, нравственному уровню, культуре и духовным потребностям.

Главный нормативно-правовой документ Министерства образования и науки Украины «Об образовании» (пункт 3 статья 56) гласит: «Педагогические и научно-педагогические работники обязаны постоянно повышать профессиональный уровень, педагогическое мастерство, общую культуру» [4]. Также необходимость постоянного профессионального развития учителей отражается в законах Украины «О высшем образовании», «Национальной доктрине развития образования Украины XXI века», «Концепции педагогического образования», Государственной программе «Учитель». В концепцию непрерывного образования, утвержденную в документе «Болонский процесс 2020 – европейское пространство высшего образования в новом десятилетии», внесены определенные изменения в требования к профессиональным и личностным качествам учителя, в том числе и учителя изобразительного искусства. Именно поэтому на современном этапе модернизации системы образования и воспитания в Украине особую остроту и актуальность приобретает вопрос формирования профессиональной компетентности учителей, в том числе, учителя изобразительного искусства.

Проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства требует более детального анализа для доработки методов и форм подго-

товки, так как именно учитель изобразительного искусства в школе формирует эстетический вкус детей, закладывает азы изобразительной грамоты, учит ценить красоту.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросами педагогической компетентности занимались такие известные исследователи как К. Абульханова, В. Адольф, Ю. Варданян, Л. Гарбузенко, А. Дубасенюк, В. Зазыкин, Е. Колесникова, Н. Кузьмина, А. Маркова, Л. Митина, М. Резниченко, Е. Рогов, Н. Русина, Е. Сахарчук, В. Сериков, В. Синенко, А. Чернышева, А. Щербаков и др.

Структурные составляющие профессиональной компетентности учителя изобразительного искусства и проблемы ее формирования были рассмотрены такими украинскими и зарубежными учёными как А. Беспалая, И. Брыжата, Л. Гарбузенко, О. Гудим, О. Данилюк, О. Семенова, О. Смирнова, Т. Стрительевич, В. Форостюк, Э. Шачкова. В исследованиях и публикациях этих и других ученых частично отражено решение нашей проблемы, на них мы будем опираться в своей статье.

Цель статьи. Провести теоретический анализ проблемы формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства для обоснования необходимости дополнительных исследований с целью нахождения новых эффективных форм и методов обучения будущих специалистов.

Изложение основного материала. Профессиональная компетентность учителя изобразительного искусства – это сложный симбиоз педагогических, психологических и художественно-эстетических компетенций. Мнения отечественных и зарубежных педагогов относительно формирования профессиональной компетентности будущего учителя изобразительного искусства очень разные. Данный вопрос дискуссионного характера; это подтверждают многочисленные

исследования в подготовке учителей изобразительного искусства, их роли и влияния на учебный процесс и становление личности учеников. В современной педагогике активно разрабатываются составляющие профессиональной компетентности будущего учителя изобразительного искусства – компетенций, которые диктуются новыми условиями жизни человека: некоторые знания устаревают под влиянием стремительно развивающейся социальной стороны жизни общества, технологическим прогрессом и глобализацией образования. Так, учитель изобразительного искусства должен обладать рядом компетенций: общепедагогических, психологических и специально-художественных.

В теоретическом анализе проблемы формирования профессиональной компетентности следует обратиться к самому значению термина «компетентность» и «компетенция», структуре компетентностно-ориентированного образования на международном и отечественном уровне, рассмотреть общепедагогические, специально-художественные компетенции учителя изобразительного искусства, выделить нераскрытые аспекты в формировании профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства.

Ученый М. Резниченко определил, что профессиональная компетентность педагога – это единство его теоретической и практической готовности к осуществлению педагогической деятельности и характеризующего его профессионализма, включающее знания, умения и навыки, необходимые для осуществления педагогической деятельности [6, с. 72].

В зарубежной литературе понимание «компетентность в обучении» часто передают через устоявшиеся понятия: «способность к...», «комплекс умений», «умение», «готовность к...», «знание в действии», «возможность». Понятие «компетентность» трактуется как характеристика результатов образования и широко используется в образовательных системах европейских стран, США и Канады. Проблемы компетентностно-ориентированного образования рассматриваются международными организациями: ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, ПРООН, Советом Европы, Организацией европейского сотрудничества и развития, Международным департаментом стандартов, которые обобщили опыт и наработки педагогов всего мира [3, с. 39].

Обратим наше внимание на понятие «компетенция» (от лат. *competentia* – принадлежность по праву) – круг полномочий какого-либо органа или должностного лица; круг вопросов, в которых данное лицо обладает познаниями, опытом. Понятие «компетентный» (от лат. *competens, competentis* – соответствующий; способный) – обладающий компетенцией; знающий, сведущий. «Компетентность» – производное от «компетентный» – обладание компетенцией; обладание знаниями, позволяющими судить о чем-либо в определенной области [5, с. 524].

Для более полного раскрытия понятия «компетентного учителя» следует проанализировать, какие профессиональные компетенции выделяют ведущие ученые стран:

- ученые Австрии: предметная; личностная; социальная; методологическая;

- бельгийские эксперты: социальная, коммуникативная, мотивационная;

- финские ученые: познавательная, социальная, педагогическая, коммуникативная, стратегическая;

- немецкие педагоги: учебная, социальная, ценностные ориентации – социальные, демократические и индивидуальные, что достигается благодаря умению жить в обществе и разделять демократические ценности;

- педагоги Нидерландов: способность к самообучению; уверенность и умение избирать направление развития; умение решать проблемы, применять разные альтернативы для действия, играть разные роли, сотрудничать и находить творческие решения; компетентности для эффективного приобретения новых способностей – основные академические компетентности, аналитические способности, способность к обучению, умению концентрироваться [3, с. 40-41].

В целом, понимание профессиональной компетентности в обучении рассматривается как приобретение определенных характеристик личности и умений, которые способствуют успешному вхождению молодого поколения в современное общество и профессиональную деятельность. Кроме того, компетентность в обучении рассматривается и как интегрированный результат, предусматривающий смещение акцентов с накоплением определенных нормативных знаний, умений и навыков к формированию и развитию у студентов способности к самостоятельной деятельности, умению применять опыт [3, с. 39].

Современный педагог Э. Шачкова утверждает, что проблемы определения теоретико-методологических основ профессиональной подготовки будущих специалистов средствами изобразительного искусства требуют дополнительного изучения. Исследование и опыт практической работы Э. Шачковой позволили сформулировать ряд противоречий:

- между гуманизацией профессионального образования и сложившимися традициями подготовки специалистов изобразительного искусства;

- между стереотипами педагогических решений и современными требованиями организации поликультурной среды;

- между потребностью междисциплинарной интеграции различных дисциплин и уровнем разработки теоретических и методологических основ их обеспечения в системе формирования [13, с. 353].

Исследователь Т. Стритевич отмечает, что практика формирования педагогического профессионализма будущих учителей изобразительного искусства в условиях становления национальной школы свидетельствует, что эта проблема оказалась сегодня на пересечении многих общенаучных, социально-культурных и нравственно-эстетических процессов. Возрастание роли личности будущих учителей изобразительного искусства приобретает особую актуальность и происходит путем развития их профессиональной компетентности, совершенствования их теоретической и практической подготовки.

Формирование компетентности будущего учителя на сегодняшний день является одной из актуальных проблем образования и может рас-

смагиватися як вихід із проблемної ситуації, виниклої із-за протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти і неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. Компетентнісний підхід в сучасній освіті повинен забезпечити більш високий рівень компетентності суб'єктів освіти. Даний рівень передбачає сформоване у суб'єкта наукового поняття «компетентність» як єдності, де наукова основа діяльності визначає логіку її практичного виконання, закладається в інтелектуально-нравственої саморегуляції, направленої на ефективне рішення суб'єктом певних життєвих проблем. Розмова йде про компетентності як про нову одиницю освітності людини, при цьому увага акцентується на результатах освіти, в якості яких розглядається не сума засвоєних знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різних проблемних ситуаціях [10, с. 273]. Автор зауважує, що проблема формування професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва вимагає додаткових досліджень і залишає ще багато наукових питань.

Також Т. Стригевич зауважує, що сучасний стан підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в вищих навчальних закладах диктує необхідність пошуку нових шляхів підвищення якості їх теоретичної і практичної підготовки, здатності до самостійної творчої діяльності, професійному саморозвитку, розвитку професійної компетентності як інтегрованої здатності особистості, що складається з знань, досвіду, цінностей, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці [9, с. 109].

Проаналізуємо деякі компоненти, що входять до складу професійної компетентності учителів образотворчого мистецтва, які, на думку сучасних вчених, вимагають особливого уваги.

Так, Н. Русінова в проблемі формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва звертає нашу увагу на її структурний компонент – дослідницьку компетенцію як важливу частину компетентності вчителя образотворчого мистецтва, який вимагає додаткових досліджень. Важливим фактором, що впливає на освіту, стає зміна ролі педагога в освітньому процесі: спостерігається перехід від інформаційної моделі освіти до діяльної і особистісної, яка відповідає індивідуальності дитини, його потенціальним можливостям в отриманні знань, створенню в процесі освіти умов для взаємодії вчителя і навчального, що виступають в співстворенні всіх етапів освіти. Ці зміни визначають необхідність формування нової особистості майбутнього педагога – особистості не тільки знавчої і вмючої, але і здатної до творчості, не тільки проявляючої дослідницьку компетенцію, але і здатної привертати до дослідницької діяльності [7, с. 66].

В сучасній практиці дослідник Л. Гарбузенко виділяє з загальних компонентів

професійної компетентності – художньо-естетичну, яка базується на системі знань про художню культуру, представленнях про естетичну сферу життєдіяльності людини, завдяки чому у особистості формуються вміння інтерпретувати і оцінювати твори мистецтва, аргументовано висловлювати про них власні судження, виховуються художньо-світоглядні позиції, особисто-ціннісні ставлення, потреби і здатності до художньому самоосвіті, художньо-естетичному і нравствено-духовному самоудосконаленню, а також вміння створювати художні образи і естетизувати оточення [1, с. 139]. Автор стверджує, що це лише одна з багатьох важливих складових професіоналізму сучасного вчителя образотворчого мистецтва.

Дослідник О. Семенова виділяє художньо-творчу компетентність вчителя образотворчого мистецтва, яка сприяє задоволенню його потреби в професійній самореалізації і духовному самоудосконаленні. Саме ця компетентність сприяє отриманню досвіду власної професійно-творчої діяльності і реалізації образотворчих здатностей, уявлень, фантазії, композиційного мислення і т.д. Високий рівень художньо-творчої компетентності – запорука розвитку професійного потенціалу художника-вчителя [8, с. 22]. Автор зауважує, що ця компетентність підвищить професіоналізм вчителя образотворчого мистецтва.

Таким чином, думки вчених розходяться в визначенні структурних складових професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва, але вони єдині в думці, що існуюча система підготовки застаріла і вимагає нових досліджень і модернізації.

Вчений А. В. Форостюк стверджує, що вища школа потребує ефективних методик викладання, методів і технологій, які б дозволили вирішити проблему підвищення професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Саме тому переосмислення науково-педагогічного досвіду і врахування прогресивних ідей минулого, а також вивчення інноваційних підходів до розвитку творчої активності студентів є актуальним в контексті компетентного підходу в сучасній освіті [11, с. 229].

Враховуючи неоспоримі цінності існуючих досягнень вітчизняних і зарубіжних вчених, практиків, слід зауважити, що проблема формування професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва в системі вищої педагогічної освіти залишається однією з актуальних проблем і передбачає рішення ряду завдань по організації і вмісту освіти. В зв'язі з цим є необхідність визначення і обґрунтування основних напрямків діяльності системи вищої педагогічної освіти з урахуванням рівня розвитку творчого потенціалу конкретного педагога, індивідуальних здатностей і можливостей спеціаліста, його професійного досвіду, потреби масової педагогічної практики [2, с. 60].

Выводы. Таким образом, теоретический анализ проблемы формирования профессиональной компетентности учителя изобразительного искусства показал, что она является предметом дискуссий украинских и зарубежных педагогов. Формирование профессиональной компетентности учителя изобразительного искусства до сих пор не изучено полностью, так как список ее компетенций в современной системе образования постоянно дополняется и изменяется в зависимости от целей и задач, запланированных обучением, и под воздействием развития общества и глобализации образования. Поэтому современ-

ные педагоги отмечают, что многие вопросы формирования профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства требуют дополнительного изучения и исследований. Проблема остаётся не решенной.

Теоретический анализ данной статьи лег в основу нашей работы – формирование профессиональной компетентности будущих учителей изобразительного искусства средствами творческой проектной деятельности, – что позволит по новому взглянуть на проблему и предложить современную, усовершенствованную модель и технологию ее формирования.

Список литературы:

1. Гарбузенко Л. Система учебных задач для формирования художественно-эстетической компетентности будущих учителей изобразительного искусства / Л. Гарбузенко // Проблемы подготовки современного учителя. – 2015. – № 12. – С. 137-143.
2. Данилюк О. Формування професійної компетентності майбутнього учителя образотворчого мистецтва / О. Данилюк // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2013. – № 28(2). – С. 58-61.
3. Дубасенюк А.А. Особенности профессионального становления учителя в контексте компетентностного подхода / А.А. Дубасюк // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. – 2010. – № 2. – С. 38-42.
4. Закон Украины «Об образовании» № 1060-ХІІ, с изменениями от 11 июня 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/. – Дата доступа 10.09.2017.
5. Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов / Н.Г. Комлев – М.: ЭКСМО-Пресс, 1999. – 669 с.
6. Резниченко М.Г. Введение в педагогическую деятельность / М.Г. Резниченко. – Самара: СГПУ, 2003. – 132 с.
7. Русинова Н.П. Формирование исследовательской компетенции у будущих педагогов изобразительного искусства в условиях высшего образования / Н.П. Русинова // инновационное будущее психологии и педагогики. – 2015. – С. 66-67.
8. Семенова Е.В. Профессионализм учителя изобразительного искусства в измерениях художественно-творческой компетентности // Педагогический поиск. – 2014. – № 2. – С. 22-24.
9. Стрітьєвич Т.М. Розвиток фахової компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Тетяна Миколаївна Стрітьєвич // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В.Ф. Черкасов [та ін.]. – Кропивницький: КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – 150. – С. 107-110.
10. Стрітьєвич Т. Структура професійної компетенції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / Т. Стрітьєвич // Наукові записки. – Випуск 121. – Серія: Педагогічні науки. Частина II. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – 332 с. – С. 273.
11. Форостюк В.О. Підвищення професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі розвитку їх творчої активності / О.В. Форостюк // Теоретична і дидактична філологія. Серія. – 2017. – № 24. – С. 227-233.
12. Шандрук С. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів: дисертація доктора психологічних наук: 19.00.07 / Шандрук С. – Тернопіль, 2016. – 458 с.
13. Шачкова Э.В. Теоретико-методологические проблемы подготовки будущих специалистов изобразительного искусства в системе формирования их профессиональных компетентностей Э.В. Шачкова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – № 40. – С. 352-359.

Давидова С.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація

У статті розглядається професійна підготовка учителя образотворчого мистецтва як процес формування його професійної компетентності. Проводиться теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Характеризуються компоненти професійно-педагогічної компетентності вчителя образотворчого мистецтва. Розробка теорії і практики формування професійної компетентності майбутнього учителя базується на філософському і психолого-педагогічному аналізі концептуальних підходів, на виявленні основних понять, умов, вихідних передумов рішення даної проблеми. Автор статті аналізує різні точки зору на визначення поняття «професійна компетентність учителя» з позицій системного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів і визначає дане поняття як сукупність необхідних психолого-педагогічних, предметних і методичних знань та умінь, а також готовність до їх практичного застосування. Теоретично обґрунтовується необхідність додаткових досліджень в галузі формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: професійна компетентність, компетенція, готовність до педагогічної діяльності, професіоналізм, майбутній учитель образотворчого мистецтва.

Davydova S.V.

Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky

THEORETICAL ANALYSIS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE FINE ART TEACHERS

Summary

The author analyzes the process of professional training of the fine art teacher as the method of formation of his professional competence. Done theoretical analysis of the formation of professional competence of future teachers of fine arts. Are characterized by the components of the professional-pedagogical competence of the teacher. Working out of the theory and practice of professional competence of a future teacher formation is based on the philosophical and psycho-pedagogical analysis of conceptual approaches, on revealing of basic concepts, conditions, and initial preconditions of the given problem. Author of the article analyzes various points of view on the concept definition «professional competence of a teacher» from the system, personal-focused and competence approach and defines the given concept as a set of necessary psycho-pedagogical, subject and methodical knowledge and abilities, and readiness for their practical application.

Keywords: professional competence, competence, readiness for pedagogical activity, professionalism, future teacher of fine arts.